

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI

RESPUBLIKA TA’LIM MARKAZI

UMUMIY O‘RTA TA’LIMNING O‘QUV DASTURI

CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK

**Umumiy o‘rta ta’limning
10-sinfi uchun**

**2022-2023
o‘quv yili uchun**

“Tasdiqlayman”

Respublika ta’lim markazi
direktori _____ Sh.Sattorov
“ ____ ” _____ 2022-yil

“Ko‘rib chiqildi”

Respublika ta’lim markazi direktor
o‘rinbosari _____ I.Tillaboyev
“ ____ ” _____ 2022-yil

Standart va baholash bo‘limi boshlig‘i

_____ F.Olimova
“ ____ ” _____ 2022-yil

Ijtimoiy fanlar va ijodiy ko‘nikmalarni
rivojlantirish bo‘limi boshlig‘i

_____ F.Maxmudova
“ ____ ” _____ 2022-yil

“Tuzuvchi”

Chaqiruvga qadar boshlang‘ich
tayyorgarlik fani metodisti

“ ____ ” _____ 2022-yil

MUNDARIJA

1.	AMALIY FANLAR TASNIFI	4
1.1.	Amaliy fanlar integratsiyasi.....	4
2.	AMALIY FANLAR BO'YICHA O'QUVCHILARDA RIVOJLANTIRILADIGAN UMUMIY KOMPETENSIYALAR	7
2.1.	Estetik madaniyat va ijodkorlik kompetensiyasi.....	7
2.2.	O'z-o'zini rivojlantirish va asrash kompetensiyasi.....	7
2.3.	Amaliy faoliyatni rivojlantirish kompetensiyasi.....	7
2.4.	Amaliy fanlar orqali tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar.....	8
3.	UMUMIY O'RTA TA'LIMDA CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK FANINI O'QITISH.....	10
3.1.	Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fanini o'qitish konsepsiyasi	10
3.2.	Maktab bitiruvchilariga Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani bo'yicha qo'yiladigan talablar	18
3.3.	Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani bo'yicha o'quvchilarga sinflar kesimida qo'yiladigan talablar	20
4.	CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK FANI O'QUV DASTURLARI	24
4.1.	Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik, 10-sinf.....	32

AMALIY FANLAR TASNIFI

AMALIY FANLAR INTEGRATSIYASI

Amaliy fanlar blok-moduli o'z ichiga Musiqa madaniyati, Tasviriy san'at, Chizmachilik, Texnologiya, Jismoniy tarbiya va Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik o'quv predmetlarini qamrab oladi hamda o'zaro aloqadorligini ta'minlaydi.

O'quvchilarni ma'naviy-ma'rifiy dunyosini boyitish, borliqni idrok etishda uning yaxlitligi, takrorlanmasligi va uyg'unligini anglatishda, jamiyat manfaatlari uchun daxldorlik, innovatsion g'oyalarni yaratish hamda hayotiy tasavvurini amaliy faoliyatida ifodalash orqali tafakkurini o'stirishda kundalik hayotga tadbiiq etishga o'rgatish amaliy fanlar blok-moduli orqali amalga oshiriladi.

Shuningdek, o'quvchilarni ma'naviy, badiiy, ahloqiy madaniyatini rivojlantirib shakllantirib, ijodiy mahorat, badiiy-estetik tafakkurini didini o'stirishda, kasb-hunarga yo'naltirish bilan birga, jismonaniy barkamollikka amal qilishga baquvvat bo'lib, sog'lom turmush tarziga amal qilish, vatanparvarlik ruhida tarbiyalanishda va harbiy xizmatga tayyorlash hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish rivojlantirish Amaliy fanlar tarkibidaga kiruvchi o'quv predmetlarining integratsiyalashuvi orqali olib boriladi.

Hozirgi kunda yangiliklar, yuqori texnikaviy-texnologik innovatsiyalar, ma'lumotlar oqimining o'sib borishi hayotning barcha jabhalarida to'rtinchi texnologik inqilobni yuzaga keltirmoqda. Shaxsning qiziqishlari va jamiyatning talablari o'zgarmoqda. Kundalik hayotni ilmiy-tadqiqot, texnika taraqqiyoti konsepsiyalari bilan ta'limning integrativ yondashuvini STEAM ta'limi joriy etadi. Bunday yondashuvdan maqsad - ta'lim berish orqali butun dunyo taraqqiyoti va iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda maktab, jamoatchilikni jalb qilib, ilmiy savodxonlik, raqobatbardoshlikni targ'ib qilishga qaratilgan. Ilgari mehnat darslarida qizlar faqat fartuk tikishni, o'g'il bolalar yog'ochga va metalga ishlov berishni, tasviriy san'at va chizmachilik darslarida rasm va chizmalar qalam bilan qo'lda chizishni o'rganishgan bo'lsa, hozirga kunda buning o'zi yetarli bo'lmay qoldi. Bugungi kunda butun dunyo maktab o'quvchilarini robototexnika, modellashtirish, konstruksiyalashtirish, programmashtirish, 3D-loyihalashtirish va boshqa ko'plab yangiliklar qiziqirtirmoqda. Bunday qiziqishlarni amalda sinab ko'rish uchun yanada murakkabroq bilim, ko'nikma, malakalarni egallash va kompenesiyalarni shakllantirish zarur bo'ladi. Bu o'rinda nafaqat bilish va uddalay olish balki, tadqiqot olib borish va ixtiro qilish talab etiladi.

STEAM-ta'limi DTS asosida beriladigan bilim, ko'nikma va malakalarning ilmiy jihatdan qanday qilib kundalik hayot bilan

bog'liqligini ko'rsatish orqali sinfdagi dars mashg'ulotlari va maktabdan tashqari ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv tadqiqotlarini o'tkazish, tajribalarni bajarib ko'rish, loyihalashtirishga yo'naltirilgan ijodkorligini tarbiyalash, yangiliklar yaratishga bo'lgan qiziqishlarini rivojlantirishga qaratilgan.

Musiqqa madaniyati o'quv predmeti o'quvchilarning ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatini rivojlantirishga, milliy g'urur va vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirishga, ijodiy mahorat, nafosat va badiiy didni o'stirishga xizmati qiladi. Shuningdek, o'zbek, klassik va zamonaviy san'at haqidagi boshlang'ich bilimlarni o'zlashtirishga, musiqiy asarlarni tinglab tushunish bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni egallash hamda hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Tasviriy san'at o'quv predmeti o'quvchilarda tasviriy savodxonlikni rivojlantirishga, badiiy-estetik tafakkur va emotsional sezgirlikni o'stirish orqali ijtimoiy hayotda zarur bo'lgan bilimlarni egallashga xizmat qiladi.

Texnologiya o'quv predmeti o'quvchilarda texnik ijodkorlikni, qobiliyatni, tafakkurni rivojlantirish, dars jarayonida tabiiy, metall va metallmas materiallarga texnologiya asosida ishlov berish usullarini o'rgatish orqali kasb-hunarga yo'naltirishni yanada kuchaytirish, hunarmandchiligi asoslari, ishlab chiqarish va ro'zg'orshunoslik asoslari, elektrotexnika ishlari, elektronika asoslari, ijodiy loyiha tayyorlash texnologiyasi, kasb-hunarga yo'llash bo'yicha o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirish ko'zda tutilgan. O'quv predmetini o'qitish orqali o'quvchilarning texnik ijodkorlik qobiliyati, kreativ ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Chizmachilik o'quv predmeti o'quvchilarning grafik savodxonligi, fazoviy tasavvuri va tafakkurini rivojlantirishga, texnik detal va buyumlarning chizmalarini o'qish va uni tuzish qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, o'quv predmeti o'quvchilarning fazoviy tasavvurini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi.

Jismoniy tarbiya o'quv predmeti o'quvchilarni jismonan sog'lom baquvvat, vatanga sadoqatli bo'lish ruhida tarbiyalash orqali jismoniy sifat: kuch, tezlik, chaqqonlik, chidamlilik hamda egiluvchanlik malakalarini rivojlantirish, o'quvchilarning salomatligini saqlash, ularning jismonan yetuk bo'lib yetishishi uchun shart-sharoitlar yaratish va mashg'ulotlarda xavfsizlik qoidalariga rioya qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik o'quv predmetini o'qitishda o'quvchilarga harbiy qasamyod, harbiy ish asoslarini, zaruriy

harbiy bilimlarini va amaliy ko'nikmalar, shuningdek, harbiy chiniqish, ruhan bardam bo'lish, fuqaro himoyasi va tibbiy bilim asoslarini egallash hamda ularni hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirish ko'zda tutilgan.

Amaliy fanlar blokidagi fanlari o'zaro ona tili va adabiyot, matematika, biologiya, kimyo, fizika, geografiya va boshqa fanlar bilan bog'lab o'qitiladi. Dars jarayonida quyidagi fan yo'nalishlari bilan o'zaro aloqalar amalga oshiriladi:

Ona tili va adabiyot darslaridan amaliy fanlar blokiga oid atamalar bilan so'z boyligi boyitiladi, og'zaki va yozma nutq birligi orqali atamalar qo'llaniladi;

Tarix darslaridan milliy an'analar, urf-odatlar, o'zbek va jahon san'ati tarixi, sport turlarini kelib chiqish va rivojlanish tarixi, harbiy san'at tarixi bilan tanishadilar;

Matematika darslaridan turli matematik o'lchovlar, bolalar fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va hisob-kitoblardan foydalanadilar;

Geometriya darslaridan yassi va fazoviy hajmiy shakllar: diagonal, to'rtburchak, parallelepiped va tekis prizma, piramida, silindr, konus va sharlarni simmetriyasini o'rganadilar;

Fizika darslarida mexanik harakat, kinematikaning asosiy tushunchalari, mexanik ish va kinetik energiya, mexanik ish va potensial energiyalarni qo'llash, yorug'-soya munosabatlari, mexanik, dinamik, statik harakatlar, ballistika, spektr ranglarni hosil bo'lish qonuniyatlaridan foydalanadilar;

Kimyo darslarida metallar va ularning birikmalari, eng muhim materiallar va ularning ishlab chiqarish asoslari, bo'yoqlar, kimyoviy qurollar, portlovchi moddalar, ularning turlari va xususiyatlarini biladilar;

Biologiya darslarida jonzorlar, hasharotlarning plastik-anatomik tuzilishi va o'simliklarning turlari zaharlovchi moddalar, organizmda moddalarning almashinuvi, hamda ranglarini o'rganadilar;

Geografiya darslarida dunyodagi tabiiy resurslarni olinishi va qo'llanishi hamda iqtisodiyotda tutgan o'rni, tabiat va uning elementlarini (osmon, tog'lar, adirlar, kengliklar, daraxtlar, daryolar va h.k.) geografik joylashuvi, topografik xaritalarni o'qish, haqidagi ma'lumotlardan foydalanadilar;

Informatika darslarida o'rganilgan turli grafik dasturlarga innovatsion yondashgan holda, tasvirlar, formatlar, raster tasvirlar, ularning parametrlaridan foydalanishni, tasvir maydonlarini tanlashni, chizmalar chizishni, qo'shinlarni avtomatik ravishda boshqarish asoslarini, diagramma tuzishni o'rganadilar.

AMALIY FANLAR BO'YICHA O'QUVCHILARDA RIVOJLANTIRILADIGAN UMUMIY KOMPETENSIYALAR (umumiy o'rta ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan talablar)

Estetik madaniyat va ijodkorlik kompetensiyasi

go'zallik va san'atni idrok etadi;
mustaqil ishlashga ijodiy yondashib, kreativ fikrlaydi;
yakka va jamoa bilan hamkorlikda ijodiy faoliyat yuritadi;
ijodiy faoliyatini to'g'ri rejalashtirib, erishilgan natijasini tanqidiy baholay oladi va o'z mehnatidan zavqlana oladi;
muammolar yechimiga muqobil yondashadi va to'g'ri qoror qabul qila oladi;
mehnatsevarlik, mas'uliyatlilik hamda ishchanlik, faollik sifatlarini egallaydi;
konstruktiv fikrlay oladi, g'oyalarini amaliyotga tadbiq eta oladi;
loyihalash va tadqiqotchilik ko'nikmalarini egallaydi.

O'z-o'zini rivojlantirish va asrash kompetensiyasi

kun tartibi, shaxsiy va jamoat gigiena qoidalariga rioya qiladi;
jismoniy mashqlarni inson salomatligi uchun ahamiyatini biladi va qo'llaydi;
tanish va notanish vaziyatlarda o'zini boshqaradi;
kundalik hayotida o'z-o'zining xavfsizligini ta'minlaydi;
mantiqiy fikrlashni rivojlantiradigan o'yinlar orqali intellektini rivojlantiradi;
turli asbob-uskunalaridan foydalanishda xavfsizlik texnikasi qoidalari va sanitariya-gigiena talablariga rioya qiladi;
jismoniy sifatlarni mustaqil ravishda rivojlantiradi;
sog'lom turmush tarziga rioya qiladi;
shikastlanishning oldini olish qoidalariga amal qiladi;
favqulodda vaziyatlar chog'ida o'zini muqobil boshqara oladi, zarurat bo'lganda o'ziga va o'zgalarga birinchi yordam ko'rsata oladi.

Amaliy faoliyatni rivojlantirish kompetensiyasi

turli chizma, sxemalarni o'qiydi, tuzadi va kundalik hayotida qo'llaydi;
amaliy ishlarni mantiqiy ketma-ketlikda to'g'ri bajaradi;
o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholab, faoliyatini oqilona rejalashtiradi;
muammoni yechimini topishda mavjud resurslardan samarali foydalanadi;
faoliyatining barqarorligi va o'zining farovonligini ta'minlay oladi;

faoliyatini tanqidiy baholaydi, uni yaxshilash uchun o'z ustida ishlaydi;

o'z faoliyatini texnik va texnologik taraqqiyot o'zgarishlariga moslashtira oladi;

jamoada hamkorlikda ishlaydi;

kasb turi va faoliyati yo'nalishini ongli hamda mustaqil ravishda tanlaydi;

amaliy ko'nikmalarini o'zi va jamiyatni barqaror rivojlantirishga safarbar qila oladi.

AMALIY FANLAR ORQALI O'QUVCHILARDA TAYANCH KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA TAVSIYALAR

Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarda fanga oid kompetensiyalar bilan birgalikda tayanch kompetensiyalar shakllantirilishi belgilab berilgan. Bunga ko'ra, amaliy o'quv predmetlari bloki-modulini o'qitish jarayonida o'quvchilarda quyidagi tayanch kompetensiyalar shakllantirilib boriladi.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarda fanga oid kompetensiyalar bilan birgalikda tayanch kompetensiyalar shakllantirilishi belgilab berilgan. Tabiiy va iqtisodiy fanlar bloki yo'nalishidagi fanlari orqali o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish ular o'zlashtirgan bilimlari asosida egallagan ko'nikma va malakalarini turli vaziyatlarda qo'llay olishga qaratilishi maqsadga muvofiq.

Jumladan, **kommunikativ kompetensiyalarni** shakllantirishda davlat tili, horijiy tillarni o'zlashtirishda mustaqil, ijodiy fikrlash, amaliy mashg'ulotlarni o'zaro bajarishda, ijodiy loyiha ishlarini bajarish malakalarini shakllantirishda, yozma va og'zaki ravon bayon etish malakalarini shakllantirishda amaliy fanlarga oid atamalarni to'g'ri talafuz qilish, izohlab berish hamda erkin muloqot qilishga o'rgatish zarur.

Fanlarni o'qitishda **axborot bilan ishlash kompetensiyasini** samarali rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi zamonaviy axborot-telekommunikatsiya vositalaridan muntazam foydalanish zarur. Bunda o'quvchilarni fanga oid axborotlarni turli manbalardan izlash, tahlil qilish va axborot havfsizligiga rioya qilgan holda axborot vositalari bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishda mobil qurilma (telefon, planshet va boshqa gadjetlar) lardan foydalanish tavsiya etiladi.

O'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasini shakllantirishda umuminsoniy fazilatlariga ega bo'lish, Vatanni sevish, huquqiy, iqtisodiy bilimlarga ega bo'lish, yangiliklarga intilish va o'zlashtirgan nazariy bilimlari asosida mustaqil qaror qabul qilishga, jamiyatda ro'y

berayotgan progressiv va innovatsion o'zgarishlardan xabardor bo'lish hamda ulardan kundalik hayotda foydalana olishga o'rgatish zarur.

Ijtimoiy-emotsional va fuqarolik kompetensiyasini shakllantirishda fuqarolik burch, ijtimoiy va siyosiy rivojlanish, favqulodda vaziyatlar, ekologik muammolar haqida bilimlarga ega bo'lish hamda badiiy va san'at asarlarini tushunish hamda ularni asrashda tashkilotchilik xislatlarini rivojlantirishdan iborat.

“CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK” FANINI O‘QITISH KONSEPSIYASI

I. UMUMIY QOIDALAR

“Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanini o‘qitish Konsepsiyasi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli Farmoni asosida qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi”da belgilangan vazifalar ijrosi yuzasidan ishlab chiqilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 23-fevraldagi “Yoshlarni harbiy-vatanpavarlik ruhida tarbiyalash Konsepsiyasi to‘g‘risida”gi 140-sonli Qarori asosida o‘quvchi-yoshlarni tarbiyalashda “Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanini takomillashtirishda quyidagilar nazarda tutilgan;

“Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanini Davlat ta’lim standarti talablarini ta’lim sifati va kadrlar tayyorlashga qo‘yiladigan xalqaro talablarga muvofiqligini ta’minlash;

“Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanini dastur va darsliklarning mazmunini sifat jihatidan yangilash, shuningdek, o‘qitish metodikasini takomillashtirish, ta’lim-tarbiya jarayoni tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish;

“Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” darslarida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va ulardan samarali foydalanish;

Ta’lim muassasalarida darslardan tashqari harbiy-vatanparvarlik ruhidagi to‘garaklarni joriy etish;

O‘quv yili davomida “Chaquiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanidan olgan nazariy-amaliy bilimlarini harbiy xizmatda qo‘llay bilish;

Fan bo‘yicha davlat ta’lim standartlarida ko‘zda tutilgan kompetensiyalarga asoslangan baholash mezonlarini joriy etish;

II. “CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK” TA’LIMINI AMALDAGI HOLATI VA MAVJUD MUAMMOLAR

So‘nggi yillarda Xalq ta’limi tizimidagi yangiliklardan biri bu umumiy o‘rta ta’lim maktablarining **10-11-sinf** o‘quvchilari o‘qishini davom etayotganligidir. O‘quvchi-yoshlarda o‘z Vataniga, Prezidentiga sodiq bo‘lgan, intellektual salohiyatli, sog‘lom va jismonan baquvvat avlodni Vatan himoyasi uchun har tomonlama toblangan o‘g‘lonlarni mardlik va jasurlik fazilatlarini asosida shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasining barcha ta’lim muassasalari uchun majburiy fan sifatida o‘qitilgan holda Davlat ta’lim standartlari talablarida

berilgan tayanch ta'lim mazmuni bajarish, o'quv dasturiga zamon talablaridan kelib chiqib, fanning falsafiy va metodologik jihatdan yangilanishini, ta'lim mazmunini va o'qitish uslubiga nisbatan takomillashtirilgan, samarali boshqaruv usullarini singdirish juda muhim jihat hisoblanadi.

Fanni o'rganishda o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olib, hamda "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani bo'yicha vujudga kelgan **quyidagi muammolarni** hal qilinishida ta'lim sifatini oshirish mumkin:

milliylashtirilgan xalqaro va DTS, yangi pedagogik texnologiyalar talablariga javob beradigan puxta va mukammal fan nizomi va dasturini ishlab chiqish;

yangi fan dasturi asosida, barcha talablarga mos keladigan va o'quvchi yoshlarni intellektual qobiliyatlarini hisobga olgan holda, eski darslik kitoblaridan tubdan farq qiladigan yangi darslik kitob yaratish;

"Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanini o'qitishda har bir mavzular kesimida zamonaviy pedagogik texnologiyalarini qo'llash metodikasining ishlab chiqish;

umumta'lim fanlari bo'yicha fanlararo bog'lanish va amaliy yondashuvni hisobga olish;

pedagog-kadrlarning sifati bugungi kun talablariga mos kelmasligi, ularni o'qitishni va malakasini oshirishni tubdan qayta ko'rib chiqish va zamon talabiga mos kadrlarni tayyorlash;

"Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanidan ta'lim muassasalariga zaxiradagi ofitserlar yoki oliy o'quv yurtlarining maxsus harbiy ta'lim fakultetlarini bitirgan pedagog va yoshlar bilan ishlashda ko'nikma, malakaga ega bo'lgan fidoyi harbiy sohada tajribasi bo'lgan shaxslarni jalb ettirish shuningdek ularni dars berish faoliyatiga imkon yaratib berish lozim.

III. "CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK" FANINING KONSEPSIYASINI ASOSIY MAQSADI VA RIVOJLANISHINING USTUVOR YO'NALISHLARI

O'quvchilarga ta'lim berishda harbiy qismlarning jangovar o'quv-faoliyatida bajariladigan mashqlarni qo'shinlarning jangovar o'quv faoliyatlariga mumkin qadar yaqinlashtirilgan holda o'rgatishlarini nazarda tutish lozim. Yoshlarga Vatan himoyasi yo'lida o'zining konstitutsiyaviy huquq va burchlarini chuqur anglatish, kindik qoni to'kilgan, avlod–ajdodlarining xoki-poyi qo'yilgan yurtini har qanday qurolli tajovuzdan himoya qilishdek muqaddas burchini a'lo darajada ado etishlariga zamin yaratish uchun boshlang'ich harbiy ta'lim berish kerak. Harbiy kasbga bo'lgan e'tiqodlarini va qiziqishlarini orttirib, Qurolli Kuchlardagi qurol-aslaha va harbiy texnikaning taktik va texnik

tavsiflarini, harbiy xizmatchilarning xizmat faoliyati bilan yaqindan tanishtirish kerak.

“Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanining maqsadi:

O‘quvchilarda Vatanga bo‘lgan mehr tuyg‘ularini yanada oshirish, ularning nostandart vaziyatlarda tezkor va to‘g‘ri qaror qabul qila olishi, fikrlash va dunyoqarashlarini kengaytirish;

ajdodlar tarixi va madaniyati, milliy qahramonlar bilan faxrlanish hissi va ularga munosib bo‘lish tuyg‘usini shakllantirish;

milliy g‘oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash va ularning qalbiga, ongiga Vatan himoyasi sharaflari va muqaddas burch ekanligini chuqur singdirish;

dashlarni to‘liq davlat ta‘lim standartlari asosida o‘qitilishiga erishish; o‘qituvchi va o‘quvchilarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash asosida milliy armiya qudratini oshirish;

zamonaviy qurol-aslaha va harbiy texnika namunalarini qisqa muddatlarda o‘zlashtirib olishga ko‘nikma hosil qilish;

favqulodda vaziyatlarda o‘zini va boshqalarni himoya qilish, davlatning ma‘naviy va moddiy boyliklarini saqlash yo‘lida tashabbus ko‘rsata oladigan jamiyatining fidoyi va harbiy-vatanparvarlarini tayyorlash;

o‘quvchi yoshlarning ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetini rivojlanirish;

o‘quvchilarni harbiy soxa bo‘yicha nazariy-amaliy bilim va ko‘nikmalarini oshirib, Qurolli Kuchlar safida xizmat qilishga tayyorlash.

o‘quvchi-yoshlarni hozirgi zamon talablari, ta‘lim sohasidagi jahon tajribasi va milliy rivojlanish manfaatlariga mos qilib tarbiyalashdan iborat.

Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik fanining vazifalari:

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Mudofaa doktrinasi, “Mudofaa to‘g‘risida”gi, “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida”gi qonunlarini, Vazirlar Mahkamasining “O‘zbekiston Respublikasi fuqarolarini safarbarlik chaqiruv rezervida harbiy xizmatni o‘tashni tashkillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorini asosiy talablarini, mohiyatini o‘rgatish;

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarning asosiy vazifalarini, harbiy xizmatning ahamiyatini, Vatanga qasamyodni va O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Umumharbiy Nizom talablarining mohiyatini tushunish;

harbiy-vatanparvarlik ruhida, harbiy soha bilan aloqador bo‘lgan davlat xizmati turlarida faollik ko‘rsatish, tinch va harbiy sharoitda harbiy

burchga sadoqatli bo'lish, ularda o'z yurti va xalqi taqdiri uchun yuksak mas'uliyat va javobgarlik kabi muhim xususiyatlarni shakllantirish;

milliy g'oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, Vatan mustaqilligi va ravnaqi yo'lida fidokorona kurashgan milliy qahramonlar bilan faxrlanish, ularga munosib bo'lish tuyg'usini shakllantirish, milliy armiya qudrati va salohiyatiga bo'lgan ishonchni kuchaytirish;

favqulodda vaziyatlarda harakatlanish, zaruriyat tug'ilganda o'ziga hamda yon atrofida qilargalarga birinchi tibbiy va boshqa zaruriy amaliy yordam ko'rsatish ko'nikmalari shakllantirish;

yoshlarda qat'iy hayotiy pozitsiya va Vatan taqdiri uchun yuksak mas'uliyat tuyg'usini shakllantirish, harbiy ta'lim va vatanparvarlik tarbiyasi bo'yicha innovatsion yaxlit tizim yaratish;

o'quvchi-yoshlarni xalq va prezidentga sadoqatli bo'lish, ularni o'z fuqarolik burchi va konstitutsion majburiyatlarini bajarishga, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilishga qodir shaxslar etib tarbiyalashga yo'naltirish;

yosh avlodning ekologik madaniyatini, milliy boyliklarga nisbatan ehtiyotkorlik va tejamkorlik munosabatini o'stirish;

o'quvchi-yoshlar qalbi va ongiga Vatan himoyasi sharaflari va muqaddas burch ekanligini chuqur singdirish, ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishdan iboratdir.

IV. "CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK" **O'QUV FANINING TUZILISHI VA MAZMUNI**

Umumiy o'rta ta'lim tizimida "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanini tuzilishi quyidagi bo'limlarning ketma-ketligidan iborat:

"Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanini o'qitish davomida predmetning maqsadi va vazifalari mavzuga ajratilgan dars taqsimotining asosiy qismida to'xtalib o'tiladi. Unda fanning tarixiy zaruriyati hamda o'quvchilarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning asosi ekanligi haqida tushuntirish berib o'tiladi.

1. "Harbiy-vatanparvarlik va harbiy san'at tarixi" bo'limi;

Mavzular: Vatanparvarlik va harbiy vatanparvarlik tushunchalarining mohiyati. O'quvchi yoshlarga milliy qahramonlarimizning harbiy merosini chuqur singdirish va ular ongida millatimizning shonli tarixiga hurmat, Qurolli Kuchlarimiz faxrlanish tuyg'ularini shakllantirish.

3. "Harbiy xizmat asoslari" bo'limi;

Mavzular: Mudofaa va harbiy xizmat to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasining qonun va qonunosti xujjatlari. Harbiy xizmatning me'yoriy-huquqiy normative hujjatlari haqida mavzular asosida olib boriladi.

4. "Otish tayyorgarligi" bo'limi;

Mavzular: O'q otar qurollarining vazifasi, tuzilishi, ishlash tamoyili va jangavor xususiyatlari. M.T.Kalashnikov avtomati AK-74, stvol osti granatamyoti GP-25 va parchalanuvchi qo'l granatalari RGD-5, F-1 larning vazifasi, jangovar xususiyati, umumiy tuzilishi va ishlash tamoyillari.

5. "Amaliy jismoniy tayyorgarlik" bo'limi;

Mavzular: Yagona to'siqlar yo'lagi bilan tanishish. Alohida to'siqlardan o'tish usullari va ularni yengib o'tishni mashq qilish to'g'risida malakalarga ega bo'lish. O'quvchini o'zini- o'zi himoya qilish bo'yicha

6. "HARBIY ISH ASOSLARI" bo'limi;

Mavzular. Umumqo'shin jangi asoslari. Askarning jangdagi harakatlari haqida bilim va tushunchalar berish.

7. "Fuqaro muhofazasi" bo'limi;

Mavzular: Favqulodda vaziyatlar tushunchasi haqida. O'zbekiston Respublikasi hududida texnogen va tabiiy xarakterdagi ehtimoliy sodir bo'ladigan favqulodda vaziyatlar. Aholini ko'chirish (evakuatsiya) tadbirlari. Ommaviy qirg'in qurollari va ulardan himoyalalanish. Shaxsiy himoya vositalari. Ularning vazifasi, tuzilishi va ulardan foydalanish haqida malakalar hosil qilish.

V. "CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK" FANINING O'QUV-METODIK TA'MINOTINI RIVOJLANTIRISH

Umumiy o'rta ta'lim tizimida "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanining ilmiy metodik ta'minotini rivojlantirish bo'yicha quyidagi tadbirlar amalga oshiriladi:

ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro standartlar va milliy an'analar uyg'unligida "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani bo'yicha milliy dastur ishlab chiqish;

tayanch o'quv rejaga muvofiq "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanining sinflar va mavzular bo'yicha hajmi, mazmuni, o'rganish ketma-ketligi va shakllantiriladigan kompetensiyalari asosida o'quv dasturlarini ishlab chiqish;

"Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani bo'yicha umumiy o'rta ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan malaka talablarini ishlab chiqish;

"Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fanining mazmuni, o'ziga xos xususiyatlari, malaka talablari va shakllantiriladigan kompetensiyalardan kelib chiqqan holda baholash tizimini ishlab chiqish;

o'quvchilarda vatanparvarlik ruhi va milliy g'urur hissini shakllantirishga qaratilganligi;

O'quv-metodik majmualarni ishlab chiqishga quyidagicha talablar qo'yiladi:

a) didaktik talablar:

o'quvchi tomonidan o'quv materiallarining to'liq o'zlashtirilishini ta'minlash;

mavzular axborot berishga emas, balki o'quv fanining mazmun-mohiyatini tushuntirish maqsadlariga xizmat qilishi;

o'quvchilarni Vatanga muhabbat, milliy iftixor, yosh avlodning madaniyatini, milliy boylklarga nisbatan ehtiyotkorlik va tejamkorlik munosabatini o'stirishi;

ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, vatanparvarlik va millatlararo totuvlik talablariga javob berishi, aniq dalillarga asoslangan materiallardan tarkib topishi;

rasmlar ko'rinishidagi illustratsiyalar xaritalar, jadvallar, diagrammalar va fotosuratlar bilan kengaytirilgan bo'lishi;

b) ilmiy-metodik talablar:

fan va texnikaning so'nggi yutuqlarini o'zida aks ettirishi, o'quv fani mavzularining mazmunan yaxlitligi ta'minlangan bo'lishi;

o'quv fani mavzulari o'zbek adabiy tili qoidalariga to'liq rioya qilgan holda oddiy va sodda, tushunarli va ravon tilda bayon qilinishi;

milliy g'oya va O'zbekiston xalqining mentalitetiga zid bo'lmagan tegishli illustratsiyalar bilan boyitilishi;

savollar va amaliy mashg'ulot topshiriqlari aniq ifodalangan bo'lishi;

o'quvchilarni fikrlashga, yozishga, tasvirlashga, tahlil qilishga, amaliy topshiriqlarni bajarishda pedagogik texnologiyalarning turli metod va usullaridan foydalanishni nazarda tutilgan bo'lishi;

v) pedagogik-psixologik talablar:

o'quvchilarni ruhiy jihatdan har tomonlama shakllantirish;

o'quv fani mavzularining o'quvchi yoshi va psixofiziologik xususiyatlariga mos holda berilishi, ma'lum faktlar, tushunchalar, qoidalar va fanlararo bog'liqlikni hisobga olgan holda tushunarli bayon qilinishi;

g) estetik talablar:

Imkon darajasida yorqin, rangli, qiziqarli va chiroyli bo'lishi;

Matnlar o'quvchiga ma'lum ijobiy hissiy ta'sirlarni o'tkazishi va o'quv faniga qiziqish uyg'otishi;

Bo'lim, bob, paragraf va mavzular matnlarining turli shakl va ranglar bilan ajratilishi, mutanosibli ta'minlanishi;

Rasm va xaritalar badiiy estetik talablarga javob berishi, aniq va tiniq ifodalanishi lozim.

d) gigiyenik talablar:

Matn va illustratsiyalar sanitariya qoidalari, normalari va gigiyena normativlariga mos bo'lishi;

Harflarning kattaligi va qog'ozning sifati (og'irligi, qalinligi, oqligi va shaffofligi) me'yoriy hujjatlarda belgilangan talablarga mos bo'lishi lozim.

VI. “CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK” FANINING MODDIY-TEXNIK TA‘MINOTINI RIVOJLANTIRISH

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quv material bazani yaratish bo'yicha olib boriladigan ishlar taqsimoti:

1. Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik xonasi;
2. Qurol saqlash xonasi;
3. Qurolni tozalash stoli;
4. Saf maydoni;
5. To'siqlar maydoni;
6. Vzvod bo'yicha sutkalik naryadni o'rganish joyi;
7. Taktik maydon;
8. Jasorat burchagi;
9. Jangovar muzey;
10. Tibbiyot xonasi;
11. Fuqaro muxofazasi xonasi;
12. O'q otish maydonchasi;
13. Sport maydonchasi;

Harbiy ta'lim xonasini yangi dastur asosida (plakatlar) bilan jihozlash;

Dasturga (tabelga) asosan (maketlarga) ko'rgazmali qurollarga ega bo'lish;

O'quv-uslubiy materiallar, kompyuter, interaktiv doska, va o'quv ko'rgazmali qurollarning elektron resurslar planshet va multimedia resurslari, internet, videokuzatuv tizimlari bilan jihozlashni ta'minlash, ularning o'z vaqtida yangilab borish choralari ko'rishdan iborat.

VII. “CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK” TA‘LIMI JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ZAMONAVIY USULLARNI JORIY ETISH ORQALI INNOVATSION INFRATUZILMASINI SHAKLLANTIRISH

“Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik” fani bo'yicha elektron kitoblarni mobil uskunalarga yuklab va ko'chirib olish maqsadida QR-kod yordamida sinflar kesimida o'quv-metodik majmualar (innovatsion darslik, o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma, darsliklarning multimedial ilovalari) haqidagi axborotlarni joylashtirish tizimini yaratish;

O'quvchilarni qo'shimcha qiziqarli yangiliklardan matn, audio, video shakllarida xabardor qilib turish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta'lim dasturlarini tashkil etish;

Masofadan turib foydalanish imkonini beruvchi elektron kutubxona tizimiga “Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fani bo‘yicha ishlab chiqilgan o‘quv-metodik majmualarni, elektron ta’lim rusurslarini joylashtirish hamda ulardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;

“Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanidan o‘qituvchilar uchun amaliy topshiriqlarni bajarishga mo‘ljallangan uslubiy qo‘llanmalar, elektron darslik va elektron videonamoyishlar to‘plamini yangi dastur asosida takomillashtirish;

“Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fani bo‘yicha harbiy-sport musobaqalarda ishtirok etish va layoqatli o‘quvchilar ishtirokini ta’minlash.

VIII. KONSEPSIYANI AMALGA OSHIRISHDAN KUTILAYOTGAN NATIJALAR

1. Ta’lim sifati kafolatining rivojlanib borishining yana bir omili paydo bo‘ladi;

2. O‘qituvchi darslarni to‘liq yangi DTS talablari asosida tashkil etadi va standart talablari bajariladi;

3. Mahoratli o‘qituvchilarning dars mashg‘ulotlariga qiziqishi oshadi, o‘quvchilarning davomati ko‘tariladi;

4. O‘qituvchi va o‘quvchilarning harbiy-vatanparvarlik ruhidagi tarbiyasi shakllanadi va milliy armiyamizning qudratiga ishonchi oshadi;

5. O‘quvchi yoshlarni milliy g‘oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash va ularning qalbiga, ongiga Vatan himoyasi sharaflari va muqaddas burch ekani chuqur singdiriladi;

6. Ajdodlarimiz tarixi va madaniyati, milliy qahramonlarimiz bilan faxrlanish hissi va ularga munosib bo‘lish tuyg‘usi shakllanadi;

7. O‘quvchilarni ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immuniteti shakllanadi;

8. O‘quvchilar harbiy soha bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lib, Qurolli Kuchlar safida xizmat qilishga tayyor bo‘ladilar.

9. O‘quvchilariga mos keladigan topshiriqlar bilan ishlashga mo‘ljallangan amaliy mashg‘ulotlar hamda topshiriqlarni mustaqil bajarishga va ijodiy kreativ fikrlashni o‘rgatadi.

10. Chaqiruvga qadar boshlang‘ich tayyorgarlik fanini o‘qitishda maktab bitiruvchilarida harbiy sohaga bo‘lgan qiziqishini uyg‘otish, kelgusida vatan himoyachisi bo‘lishdek maqsad sari harakat qilishga tasavvur hosil qilish.

CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK FANI BO'YICHA UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARI BITIRUVCHILARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

ESTETIK MADANIYAT VA IJODKORLIK KOMPETENSIYASI

Harbiycha odob-axloq, shaxsiy va jamoaviy gigiena qoidalariga qat'iy amal qiladi;

Umumharbiy nizom talablariga amal qiladi;
aloqa tarmoqlaridan foydalanganda muomala madaniyatiga amal qiladi;

Mudofaa doktrinasi va "Umumharbiy majburiyat va harbiy xizmatni o'tash to'g'risi"dagi qonunlarning mazmun mohiyatini anglaydi

Vatan himoyasi yo'lida o'zining konstitutsiyaviy huquq va burchlarini chuqur anglaydi;

Ajdodlar xoki-poyi qo'yilgan yurtini har qanday qurolli tajovuzdan himoya qilishdek muqaddas burchini ado etishga o'z hissasini qo'shadi;

Vatanga qasamyod qabul qilishda vatanga bo'lgan sadoqatini namoyon qiladi.

O'Z-O'ZINI RIVOJLANTIRISH VA ASRASH KOMPETENSIYASI

Tanani chiniqtirish, sog'lomlashtirish hamda uni tashqi ta'sirlardan himoya qila oladi;

Favqulodda ogoh etuvchi signallar berilganda to'g'ri va tartibli harakatlana oladi;

Aholini va moddiy boyliklarni yuzaga kelishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlar oqibatlaridan muhofaza qilish jarayonida amalga oshirilayotgan umumdavlat tizimining tuzilishga rioya qila oladi;

Zararlangan hududlarda harakat qila oladi;

Favqulodda vaziyatlarda to'g'ri harakatlanadi;

Favqulodda vaziyatlar vaqtida o'ziga va jarohatlanganlarga birinchi tibbiy va boshqa zaruriy yordamni ko'rsata oladi;

O'zining energetik quvvati bo'yicha sutkalik ratsional me'yoriy taqsimlanish tartibiga amal qila oladi;

Bakteriologik va kasallik tarqatuvchi mikroblardan himoyalaniish vositalaridan to'g'ri foydalana oladi;

Ommaviy qirg'in qurollardan himoyalaniishda shaxsiy himoya vositalarini qo'llay oladi.

AMALIY FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH KOMPETENSIYASI

Buyruq berish, buyruqni bajarish tartibi, bo'linma (vzvod) bo'yicha posbon harakatlarini bajaradi;

Saf (buyruqlar, saflanish, yurish, qatorlarga bo'linish) mashqlarini kundalik hayotida qo'llay oladi;

Umumrivojlantiruvchi mashqlar komplektini bajara oladi;

Qo'l jangi usullaridan to'g'ri foydalana oladi;

Joyda xaritasiz mo'ljal olish va azimut bo'yicha harakatlanish usullaridan foydalana oladi;

To'siqlar yo'lagidagi to'siqlar majmuasidan to'liq o'tishni biladi;

Harbiy qurol-aslahalardan samarali foydalana olish ko'nikmasi shakllangan bo'ladi;

Mashqlarni bajarish jarayonida harakatlanish tartibi va usullarini to'liq o'zlashtira oladi;

Favqulodda holat e'lon qilinganida, yong'in chiqqanida shaxsiy tarkibda harakatlana oladi;

Kuch mashqlari majmuasini tuza oladi va bajaradi;

Labirint yo'laklaridan yugurib o'ta oladi;

Kasb turini ongli va mustaqil ravishda tanlay oladi;

Aholini ko'chirish (evakuatsiya) vaqtida tartib qoidalariga amal qiladi.

**UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTAB O'QUVCHILARIGA
CHAQIRUVGA QADAR BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK FANIDAN
QO'YILADIGAN TALABLAR
(10-11-SINFLAR)**

Kodi	10-SINF
ESTETIK MADANIYAT VA IJODKORLIK KOMPETENSIYASI	
ChQBT.1. EMVIK.1.	Vatanga, o'z xalqiga va Prezidentiga sadoqat, yuksak vatanparvarlik fazilatlarini nomoyon qila oladi
ChQBT.1. EMVIK.2.	buyuk ajdodlarimizning harbiy san'at tarixi haqida bilimga ega
ChQBT.1. EMVIK.3.	Vatan ozodligi yo'lida jasorat ko'rsatgan buyuk ajdodlarimiz haqida ma'lumotga ega
ChQBT.1. EMVIK.4.	buyuk tariximiz, milliy urf odatlar, an'ana va qadriyatlarimizni qadrlaydi
ChQBT.1. EMVIK.4.	Vatanparvarlik va harbiy-vatanparvarlik haqida tushunchaga ega
ChQBT.1. EMVIK.5.	Jaloliddin Manguberdi, Amur Temur va Zahiriddin Bobur kabi buyuk sarkardalarning harbiy faoliyati to'g'risida ushunchaga ega
ChQBT.1. EMVIK.6.	"Temur tuzuklari", "Boburnoma" kabi o'quv qo'llanmalardan mustaqil foydalana oladi
ChQBT.1. EMVIK.7.	o'rganuvchilarning yuqori axloqiy sifatlari va irodasini (ishonchlilik, g'alabaga bo'lgan hoxish, qat'iylilik va boshqa) oshirish haqida ma'lumotga ega.
ChQBT.1. EMVIK.8.	sog'lom fikr va jismoniy chiniqish sifatlarini rivolantirishni biladi
O'Z-O'ZINI RIVOJLANTIRISH VA ASRASH KOMPETENSIYASI	
ChQBT.1. OORVAK.1.	harbiy xizmatni o'tash tartibini biladi
ChQBT.1. OORVAK.2.	Qurollar va harbiy texnika imkoniyatlarini biladi
ChQBT.1. OORVAK.3.	umumqo'shin jangi turlarini biladi
ChQBT.1. OORVAK.4.	o't ochishda xavfsizlik qoidalariga amal qiladi
ChQBT.1. OORVAK.5.	joyda xaritasiz mo'ljal olish tartibini biladi
ChQBT.1. OORVAK.6.	razvedka olib borishda xavfsiz harakatlana oladi
ChQBT.1. OORVAK.7.	kundalik hayotida tartib intizomga amal qiladi
ChQBT.1. OORVAK.8.	mashg'ulot paytida xavfsizlikni ta'minlash usullarini qo'llay oladi

ChQBT.1. OORVAK.9.	buyumlar bilan mashq bajarishda jarohat olmaslikka yo'naltirilgan xavfsizlik qoidalariga amal qiladi
ChQBT.1. OORVAK.10.	chaqqonlik, kuch, tezlik va chidamlilik sifatlarini ushlab turish hamda bajarish me'yorlarini biladi
AMALIY FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH KOMPETENSIYASI	
ChQBT.1. AFRK.1.	saf nizomlarining asosiy mazmunini biladi
ChQBT.1. AFRK.2.	umumharbiy nizomlari talablarini to'g'ri va aniq bajaradi
ChQBT.1. AFRK.1.	sutkalik naryadda o'z burchini bajara oladi
ChQBT.1. AFRK.3.	saf elementlaridan amalda qo'llay oladi
ChQBT.1. AFRK.4.	harbiy jinoyatlar va javobagrlik turlarini biladi
ChQBT.1. AFRK.5.	harbiy burchga sodiqlik bilan xizmat qila oladi
ChQBT.1. AFRK.6.	kuzatuv natijalari to'g'risida axborot bera oladi
ChQBT.1. AFRK.7.	joyda yo'nalishlarni aniqlash usullarini biladi
ChQBT.1. AFRK.8.	qo'l granatalarini turli holatlardan uloqtira oladi.
ChQBT.1. AFRK.9.	safda harakatlanish. "Qadam bos", "Rostlan", "Yugur", "Joyda qadam bos" komandalarini bajaradi.
ChQBT.1. AFRK.10.	harakatda burilishlar. "O'ng-ga", "Chap-ga", "Ortga" "Ortga qadam bos", komandalarini bajaradi
ChQBT.1. AFRK.11.	otish bo'yicha zamonaviy elektron trenajer (SKATT) moslamalaridan foydalana oladi
ChQBT.1. AFRK.12.	to'siqlar orasidan o'ta oladi

11-SINF	
ESTETIK MADANIYAT VA IJODKORLIK KOMPETENSIYASI	
ChQBT.1. EMVIK.9.	Milliy qahramonlarimizning vatan himoyasi uchun qo'shgan hissasiga oid ma'lumotlarga ega
ChQBT.1. EMVIK.10.	Vatan himoyasi uchun mas'uliyatni his qiladi
ChQBT.1. EMVIK.11.	Harbiy xizmat davomida harbiy-vatanpavarlik tarbiyasining ahamiyati haqida biladi
ChQBT.1. EMVIK.12.	Jaloliddin Manguberdining harbiy faoliyati bilan tanishish

ChQBT.1. EMVIK.13.	Amur Temurdek buyuk sarkardalar tarixi bo'yicha ma'lumotga ega
ChQBT.1. EMVIK.14.	Vatanga qasmyod tarixi haqida tushunchaga ega
ChQBT.1. EMVIK.15.	Safda guruh tarkibida harakatlenganda sheriklariga nisbatan do'stona munosabatda bo'ladi
ChQBT.1. EMVIK.16.	Safda turish, yurish, saf buyruqlarini bajarishda madaniyatli bo'la oladi

O'Z-O'ZINI RIVOJLANTIRISH VA ASRASH KOMPETENSIYASI

ChQBT.1. OORVAK.11.	Muddatli harbiy xizmat va safarbarlik chaqiruv rezervida harbiy xizmatni o'tash tartibiga rioya qila oladi
ChQBT.1. OORVAK.12.	Vatanni himoya qilishda o'z burchini ado eta oladi
ChQBT.1. OORVAK.13.	joyda xaritasiz mo'ljol olish va azimut bo'yicha harakatlanish tartibi va usullariga amal qiladi
ChQBT.1. OORVAK.14.	hujumga tayyorgarlik ko'rish oldi xavfsizlikka rioya qiladi
ChQBT.1. OORVAK.15.	portlovchi va portlamaydigan to'siqlardan o'tishda xavfsizlik qoidasiga amal qila oladi
ChQBT.1. OORVAK.16.	shaxsiy himoya vositalarini qo'llashni biladi
ChQBT.1. OORVAK.17.	otish mashg'ulotlarida xavfsizlik choralarini ko'ra oladi
ChQBT.1. OORVAK.18.	qo'l granatalarini turli holatlardan uloqtirish texnikasini biladi
ChQBT.1. OORVAK.19.	xavfsizlik choralariga qat'iy rioya etish uchun mashg'ulot boshida qurol, o'quv qo'l granatalari va o'q-dorilarni ko'rikdan o'tkazish kerakligini biladi
ChQBT.1. OORVAK.20.	qurol bilan qad rostlab turishda xavfsizlikni ta'minlay oladi
ChQBT.1. OORVAK.21.	shikastlanganda bog'lam turlaridan to'g'ri foydalana oladi
ChQBT.1. OORVAK.22.	o'zini-o'zi asrash, jangga tayyorlanish, harakatlanish mashq qilish usul va uslublaridan foydalana oladi
ChQBT.1. OORVAK.23.	alohida va guruh bilan yagona to'siqlar yo'lagidan o'tishni qoidalariga amal qiladi

AMALIY FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH KOMPETENSIYASI

ChQBT.1. AFRK.13.	o'q otish uchun joy tanlay oladi
ChQBT.1. AFRK.14.	yotib otish uchun mo'ljallangan okopni qazishni va jihozlashni biladi
ChQBT.1. AFRK.15.	hujumga tayyorgarlik ko'rishdan hujumga o'ta oladi

ChQBT.1. AFRK.15.	azimut bo'yicha harakatlanadi.
ChQBT.1. AFRK.16.	qo'l granatalarni qo'llay oladi
ChQBT.1. AFRK.17.	guruh tarkibida harakatlana oladi
ChQBT.1. AFRK.18.	joyda va harakatdagi nishonlarga o'q otishda nishon va mo'ljallash nuqtasini to'g'ri tanlay oladi
ChQBT.1. AFRK.19.	safdagi o'z o'rniga tez va aniq borib tura oladi
ChQBT.1. AFRK.20.	safni yoyish va yig'ish uslubidan foydalana oladi
ChQBT.1. AFRK.21.	qurol bilan qad rostlab turish; "Avtomat ko'krakka", "Tasmaga", "Tasmalar bo'shatilsin, tortilsin", "Qurol orqa-ga", kabi buyruqlarni bajara oladi
ChQBT.1. AFRK.22.	qurolsiz harakatlar va saf usullarini muntazam mustaqil bajara oladi
ChQBT.1. AFRK.23.	qon ketganda, suyak singanda birinchi tibbiy yordam ko'rsata oladi
ChQBT.1. AFRK.24.	alohida to'siqlardan o'ta oladi

TUSHUNTIRISH XATI

O'quvchilarni O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari safiga tayyorlashda boshlang'ich harbiy bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishda umumiy o'rta ta'lim muassasalari uchun "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" predmeti majburiy fan sifatida Davlat ta'lim standartlarida berilgan tayanch ta'lim mazmunini bajarishning minimal darajasini belgilab beradi.

Davlat ta'lim standartlari o'quvchi va talabalarning "chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani bo'yicha bilim va tayyorgarlik darajalarini belgilab beradi, o'quv reja va dasturlar, darsliklar, qo'llanmalarni ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qiladi. "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik" fani bo'yicha davlat ta'lim standartini ishlab chiqishda quyidagi me'yoriy va qonun hujjatlari asos qilib olinadi:

- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi;
- BMTning bolalar huquqlari bo'yicha konvensiyasi;
- O'zbekiston Respublikasining 12.12.2002-yildagi "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida" gi qonuni;
- O'zbekiston Respublikasining 23.09.2020-yildagi "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 6.04.2017-yildagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi" 187-sonli qarori;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 23.02.2018-yildagi "Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash konsepsiyasi to'g'risida"gi 140-sonli qarori;
- O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 10.06.2020-yildagi "Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 369-sonli qarori;

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik o'quv fanini o'qitishda o'quvchilarga vatanga qasamyod, harbiy ish asoslarini, zaruriy harbiy bilimlarini va amaliy ko'nikmalar, shuningdek, harbiy chiniqish, ruhan bardam bo'lish, fuqaro himoyasi va tibbiy bilim asoslarini egallash hamda ularni hayotda qo'llay olish layoqatini shakllantirish ko'zda tutilgan.

O'quvchilarga ta'lim berishda harbiy qismlarning jangovar o'quv faoliyatida bajariladigan mashqlarga mumkin qadar yaqinlashtirilgan holda o'rgatishlarini nazarda tutish lozim. Yoshlarga Vatan himoyasi yo'lida o'zining konstitutsiyaviy huquq va burchlarini chuqur anglatish, kindik qoni to'kilgan, avlod-ajdodlarining xoki-poyi qo'yilgan yurtini har qanday qurolli tajovuzdan himoya qilishdek muqaddas burchini a'lo darajada ado etishlariga zamin yaratish uchun boshlang'ich harbiy ta'lim

berish kerak. Harbiy kasbga bo'lgan e'tiqodlarini va qiziqishlarini orttirib, Qurolli Kuchlardagi qurol-aslaha va harbiy texnikaning taktik va texnik tavsiflarini, harbiy xizmatchilarning xizmat faoliyati bilan yaqindan tanishtirish kerak.

“Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik” fanining maqsadi:

- Vatanga bo'lgan mehr tuyg'ularini yanada oshirish, ularning nostandart vaziyatlarda tezkor va to'g'ri qaror qabul qila olishi, fikrlash va dunyoqarashlarini kengaytirish;

- ajdodlarimiz tarixi va madaniyati, milliy qahramonlarimiz bilan faxrlanish hissi va ularga munosib bo'lish tuyg'usini shakllantirish;

- o'quvchi yoshlarni milliy g'oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash va ularning qalbiga, ongiga Vatan himoyasi sharaflari va muqaddas burch ekanligini chuqur singdirish;

- ta'lim sifatini rivojlanib borishining shakllantirish; darslarni to'liq davlat ta'lim standartlari talablarini bajarishlariga erishish;

- o'quvchilarning harbiy-vatanparvarlik ruhidagi tarbiyasini shakllantirish va milliy armiyamizning qudratini oshirish;

- zamonaviy qurol-aslaha va harbiy texnika namunalarini haqida bilimga ega bo'lish;

- favqulodda vaziyatlarda o'zini va boshqalarni himoya qilish,

- davlatimizning ma'naviy va moddiy ne'matlarini saqlash yo'lida tashabbus ko'rsata oladigan jamiyatimizning fidoyi va vatanparvarlarini tayyorlash;

- o'quvchi yoshlarning ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetini shakllantirish;

- o'quvchilarni harbiy soxa bo'yicha nazariy-amaliy bilim va ko'nikmalarini oshirib, Qurolli Kuchlar safida xizmat qilishga tayyorlash.

- o'quvchi yoshlarimizni hozirgi zamon talablari, ta'lim sohasidagi jahon andozalari va milliy rivojlanish manfaatlariga mos qilib tarbiyalashdan iborat.

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fanining vazifalari:

- O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Mudofaa doktrinasini, “Mudofaa to'g'risida”gi, “Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida”gi Qonunlarini, Vazirlar Mahkamasining “O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini safarbarlik chaqiruv rezervida harbiy xizmatni o'tashni tashkillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Qarorini asosiy talablarini, mohiyatini o'rgatish;

- harbiy-vatanparvarlik ruhida, harbiy soha bilan aloqador bo'lgan davlat xizmati turlarida faollik ko'rsatish, tinch va harbiy sharoitda harbiy burchga sadoqatli bo'lish, ularda o'z yurti va xalqi taqdiri uchun yuksak mas'uliyat va javobgarlik kabi muhim xususiyatlarni shakllantirish;

- milliy g'oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashda qadimiy tariximiz va madaniyatimiz, jonajon Vatanimizning mustaqilligi va ravnaqi yo'lida fidokorona kurashgan milliy qahramonlarimiz bilan faxrlanish, ularga munosib bo'lish tuyg'usini shakllantirish, milliy armiyamizning qudrati va salohiyatiga bo'lgan ishonchni kuchaytirish;

- O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining asosiy vazifalarini, harbiy xizmatning ahamiyatini, harbiy qasamyodni va O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Umumharbiy nizomlari talablarini anglatish;

- favqulodda vaziyatlarda harakatlanish, zaruriyat tug'ilganda o'ziga hamda yon atrofidagilarga birinchi tibbiy va boshqa zaruriy amaliy yordam ko'rsatish ko'nikmalarini o'rgatish;

- qadimiy tariximiz va madaniyatimiz, jonajon Vatanimizning mustaqilligi va ravnaqi yo'lida fidokorona kurashgan milliy qahramonlarimiz bilan faxrlanish, ularga munosib bo'lish tuyg'usini shakllantirish, milliy armiyamizning qudrati va salohiyatiga bo'lgan ishonchni kuchaytirish;

- yosh avlodda qat'iy hayotiy pozitsiya va Vatanimiz taqdiri uchun yuksak mas'uliyat tuyg'usini shakllantirish, harbiy ta'lim va vatanparvarlik tarbiyasi bo'yicha o'ziga xos noyob va yaxlit tizim yaratish;

- yoshlarni o'z fuqarolik burchi va konstitutsion majburiyatlarini bajarishga, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilishga qodir shaxslar etib tarbiyalashga yo'naltirish;

- harbiy burchga va Prezidentiga sadoqatli bo'lish, ularda o'z yurti va xalqi taqdiri uchun yuksak mas'uliyat va javobgarlik kabi muhim xususiyatlarni shakllantirish;

- yoshlarni milliy g'oya va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularning qalbi va ongiga Vatan himoyasi sharaflari va muqaddas burch ekanligini chuqur singdirish, ichki va tashqi tahdidlarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishdan iboratdir.

TASHKILIY USLUBIY KO'RSATMALAR

Umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim hamda professional ta'lim muassasalari uchun (keyingi o'rinlarda ta'lim muassasalari deb yuritiladi) chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni (keyingi o'rinlarda CHQBT deb yuritiladi) tashkil etish va amalga oshirishni tartibi O'zbekiston Respublikasi maktabgacha, umumiy o'rta, professional va oliy ta'lim tizimlarida chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fanini o'qitishni rivojlantirish konsepsiyasi negizida "Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni tashkil etish va uni amalga oshirish tartibi to'g'risida"gi NIZOM talablari bilan belgilanadi.

O'quvchilarga CHQBT fani bo'yicha ta'lim berish jarayoni qo'shinlarning jangovar o'quv faoliyatiga mumkin qadar yaqinlashtirib o'qitilishini ko'zda tutadi. CHQBT fani bo'yicha o'quv mashg'ulotlari haftada 1 soatdan rejalashtiriladi va har bir mashg'ulot bir o'quv soatiga mo'ljallanadi. CHQBT fani bo'yicha to'liq o'quv dasturi barcha ta'lim turlari uchun 68 soatni tashkil etadi.

CHQBT fani umumiy o'rta ta'lim maktablarining 10-11 sinflarida ta'lim muassasasini bitirish yilida o'g'il bolalar (keyingi o'rinlarda o'smirlar deb yuritiladi) "Harbiy-vatanparvalik va harbiy san'at tarixi", "Harbiy xizmat asoslari", "Amaliy jismoniy tayyorgarlik", "Otish tayyorgarligi", "Harbiy ish asoslari" bo'limlari bo'yicha shug'ullanishadi. O'quvchi qizlarga (keyingi o'rinlarda qizlar deb yuritiladi) ta'lim muassasasini bitirish yilida "Tibbiy bilim asoslari" bo'limi bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etiladi.

Ta'lim muassasalarida CHQBT fani nazariy, amaliy, ko'rgazmali, taktik, taktik-saf va nazorat mashg'ulotlari shaklida o'tkaziladi. CHQBT mashg'ulotlari O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Ichki xizmat va Intizom Nizomi talablari asosida tashkil etiladi va olib boriladi.

Nazariy mashg'ulotlar asosan ma'ruza yoki suhbat shaklida, ta'limning pedagogik va axborot kommunikatsion texnologiyalardan keng foydalanilgan holda, maxsus jihozlangan o'quv xonalarida o'tkaziladi. Bu mashg'ulotlarda o'quv materiallarining asosiy bilim va tushunchalari, ta'riflari hamda mavzuning asosiy qoidalari mazmuni bayon etiladi. Adabiyotlar, sohaga oid normativ-huquqiy hujjatlar, Qurolli Kuchlar Nizomlari talablari izohlanadi. CHQBT o'qituvchisi dars jarayonida elektron video namoyishlar to'plami, multimediya materiallari hamda elektron ta'lim resurslaridan keng foydalanadi.

Amaliy mashg'ulotlar fan dasturi talablariga muvofiq jihozlangan o'quv-moddiy baza imkoniyatlaridan foydalanilgan holda o'tkaziladi hamda amaliy ko'nikmalarni shakllantirishni o'z tarkibiga oladi. Shuningdek, CHQBT fani bo'yicha amaliy mashg'ulotlarni Mudofaaga ko'maklashuvchi "Vatanparvar" tashkiloti, Mudofaa vazirligi, Milliy gvardiya, IIV Qorovul qo'shinlari, DXX Davlat chegarasini qo'riqlash

qo'mitasi chegara qo'shinlari harbiy qism va muassasalari bilan kelishilgan holda harbiy dala maydonlar va harbiy qismlarning o'quv-moddiy, texnik bazasidan foydalangan holda o'tkazish tavsiya etiladi.

Nazorat mashg'ulotlari o'quv yili yakunida umumiy bo'lim mavzulari yakunida tashkil etiladi. Dasturning "Harbiy ish asoslari", "Otish tayyorgarligi" va "Amaliy jismoniy tayyorgarlik" bo'limlari bo'yicha nazorat mashg'ulotlari o'smirlar bilan mashg'ulotda ko'zda tutilgan mashq va usullar o'rganilib ko'nikma hosil bo'lganda hamda bo'lim to'liq yakunlanganda, "Harbiy xizmat asoslari" va "Fuqaro muhofazasi" bo'limlari bo'yicha nazorat mashg'ulotlari mazkur bo'limlardagi mashg'ulotlar yakunlanganda dastur ilovalarida ko'rsatilgan me'yorlarni bajarishi bilan yakunlanadi.

Ta'lim muassasalarida "Harbiy xizmat asoslari" bo'limi bo'yicha o'smirlar bilan alohida, "Fuqaro muhofazasi" bo'limi bo'yicha esa o'smir va qizlar uchun umumiy tarzda nazorat mashg'ulotlari o'tkaziladi. Nazorat mashg'ulotlarida o'quvchilar dasturda ko'rsatilgan me'yor va mashqlarni bajarishadi. O'quvchilarning yakka tartibdagi yillik bahosi nazorat mashg'ulotlarida har bir me'yor va topshiriqlarni bajarilganligi uchun olgan baholari yig'indisidan kelib chiqib quyidagicha aniqlanadi:

"a'lo" — me'yorlarning 50%dan ortig'i "a'lo" bahoga, qolganlari esa "yaxshi" bahoga bajargan va topshirgan bo'lsa;

"yaxshi" — me'yorlarning 50% dan ortig'i "a'lo" va "yaxshi" baholarga bajarilsa yoki topshirilsa, qolganlari esa qoniqarli baholangan bo'lsa;

"qoniqarli" — me'yorlar uchun qo'yilgan "qoniqarsiz" baho bittadan ko'p bo'lmasa;

"qoniqarsiz" — me'yorlar bo'yicha ikki va undan ko'p qoniqarsiz baho bo'lsa.

5. Ta'lim muassasalarida bitiruvchi bosqich o'quvchilari bilan CHQBT fanidan olgan bilim, ko'nikma va malakalarni mustahkamlash hamda dastur bo'limlarida ko'rsatilgan nazorat mashg'ulotlarini o'tkazish maqsadida CHQBT faniga ajratilgan vaqt hisobidan avvalgi dasturlarda ko'zda tutilgan uch kunlik dala o'quv mashg'ulotlari o'quv bo'limi mavzulari yakunlangandan keyin amaliy tarzda o'tkaziladi va bu o'z navbatida nazorat mashg'uloti bo'lib hisoblanadi.

Dasturda ko'zda tutilgan amaliy mashg'ulotlarni imkon qadar Qurolli Kuchlar tuzilmalarining o'quv-moddiy, texnik bazasidan foydalangan holda o'tkazish tavsiya etiladi.

CHQBTning yakuni bo'yicha ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i tayyorlanadi. Buyruqda o'quvchilarning nazorat mashg'ulotlaridagi natijalari va joriy o'quv yilida CHQBT dasturini o'zlashtirish darajasidan kelib chiqib fan uchun yakuniy baholar aks ettiriladi.

6. Ta'lim muassasalarida CHQBT mashg'ulotlari mazkur dastur talablari asosida ishlab chiqilgan o'quv rejasiga muvofiq amalga oshiriladi. O'quv rejasi dasturning barcha bo'limlarining to'liq bajarilishini hamda har bir bo'limning boshqa fanlar bilan uzviy hamkorlikda o'rganilishini ta'minlashi shart.

7. Har bir ta'lim muassasasida CHQBT rahbari va o'qituvchisi tomonidan o'quv dasturi asosida haftalar bo'yicha reja hamda taqvimiy-mavzuiy reja tuzilib, o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosari bilan kelishiladi hamda ta'lim muassasasi direktori tomonidan tasdiqlanadi.

Haftalar bo'yicha reja ta'lim muassasasining o'quv-moddiy bazasi, mavjud sharoitlar, yil mavsumlaridan kelib chiqqan holda tuziladi va o'quv dasturida berilgan mavzularning mantiqiy ketma-ketlikda bajarilishini ta'minlashga xizmat qiladi.

8. Joriy o'quv yiliga taqvimiy-mavzuiy rejani CHQBT rahbari o'quv dasturi hamda ta'lim muassasasi direktori tomonidan tasdiqlangan haftalar bo'yicha reja asosida ishlab chiqadi. Taqvimiy-mavzuiy reja o'quv yiliga to'liq tuziladi.

Taqvimiy-mavzuiy reja har yili ta'lim muassasalaridagi CHQBTga oid ilg'or tajribalar, Qurolli Kuchlarda olib borilayotgan islohatlardan kelib chiqib, yangilanib turiladi.

Taqvimiy-mavzuiy rejada mavzu va mashg'ulotlar bo'yicha o'quv soatlarining taqsimoti, mashg'ulotlarni o'rganish mantiqiy ketma-ketligi, mashg'ulotlarning o'quv va tarbiyaviy maqsadlari, mashg'ulotlarni o'tkazish shakl va uslublari, o'tkazish joyi va vaqti, o'quvchilarga mustaqil tayyorgarlik uchun topshiriqlar, nazorat turlari, o'quv adabiyotlari, uslubiy ko'rsatmalar, foydalaniladigan o'quv jihozlari, qo'llaniladigan innovatsion pedagogik texnologiyalar va boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqlik ko'rsatiladi.

9. CHQBT mashg'ulotlarini sifatli tashkillashtirish maqsadida o'quv yili boshida ta'lim muassasasi direktorining "CHQBT mashg'ulotlarini boshlash to'g'risida"gi buyrug'i tasdiqlanadi. Mazkur buyruq ilovasida tashkil etilgan o'quv guruhlari ko'rsatilib, guruh komandirlari etib intizomli, bilimli, tashkilotchi, yetakchilik xususiyatlariga ega o'quvchilar tayinlanadi.

DASTURNING BO'LIMLARI BO'YICHA YILLIK O'QUV SOATLAR TAQSIMOTI

No	Bo'limlar nomlari	10-sinf	Izoh
1	Harbiy san'at tarixining shakllanishi	3	
2	Harbiy xizmat asoslari	6	
3	Otish tayyorgarligi	5	
4	Amaliy jismoniy tayyorgarlik	3	
5	Harbiy ish asoslari	2	
6	Fuqaro muhofazasi	10	
7	Tibbiy bilim asoslar	4	
8	Nazorat mashg'uloti	1	
Jami		34	

Eslatma: Nazorat mashg'ulotiga 1 soat ajratilgan, 34-darsda olinadi. Chorak o'rtasidagi va chorak oxiridagi nazoratlar yangi mavzuni o'tish bilan birga olinadi.

I BO'LIM.

HARBIY-VATANPARVARLIK VA HARBIY SAN'AT TARIXI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN O'QUV SOATLAR TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	Harbiy san'at tarixining shakllanishi	1	
2	O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarda harbiy va milliy qadriyatlar	2	
Jami:		3	

1-Mavzu. HARBIY SAN'AT TARIXINING SHAKLLANISHI

1-mashg'ulot. Nazariy. Harbiy san'at tarixi. Dunyo miqyosida harbiy sohaning rivojlanishiga hissa qo'shgan sarkardalar. Buyuk sarkardalarning jangavor mahorati.

2-Mavzu. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUHLARDA HARBIY VA MILLIY QADRIYATLAR

1-mashg'ulot. Nazariy. Vatanparvarlik va harbiy-vatanparvarlik tushunchalari. Jangavor an'analar.

2-mashg'ulot. Nazariy. Ikkinchi jahon urushi yillarida O'zbekistonlik jangchilarining ko'rsatgan qahramonliklari. Vatanimiz mustaqilligi uchun jon fido qilgan Qurolli Kuchlarimiz harbiy xizmatchilar.

HARBIY XIZMAT ASOSLARI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN O'QUV SOATLAR TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	Harbiy xizmatning huquqiy asoslari.	2	
2	O'zbekiston Respublikasining Mudofaa to'g'risidagi qonuni.	2	
3	O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Ichki xizmat Nizomi.	2	
Jami		6	

1-mavzu. HARBIY XIZMATNING HUQUQIY ASOSLARI

1-mashg'ulot. Nazariy. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi Vatan himoyasi to'g'risida. Qurolli Kuchlarga rahbarlik qilish. Bosh shtabi. Harbiy okruglar.

2-mashg'ulot. Nazariy. O'zbekiston Respublikasining "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi qonuni. Harbiy majburiyat tushunchasi. Harbiy xizmat turlari. Harbiy xizmatga chaqirilishdan ozod etish. Harbiy xizmatga chaqirilish muddatini kechiktirish.

2-mavzu. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MUDOFAA TO'G'RIDAGI QONUNI

1-mashg'ulot. Nazariy. Mudofaa tushunchasi. Mudofaa to'g'risidagi qonun. Qurolli Kuchlarning tashkil etilishi.

2-mashg'ulot. Nazariy. O'zbekiston Respublika Qurolli Kuchlari qo'shin turlari, vazifasi tarkibiy tuzilish tamoyillari, ularning faoliyat asoslari.

3-mavzu. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QUROLLI KUHLARNING ICHKI XIZMAT NIZOMI

1-mashg'ulot. Nazariy. Harbiy xizmatchilarning umumiy majburiyatlari. Harbiy unvonlar. Boshliqlar va bo'ysunuvchilar, kattalar va kichiklar.

2-mashg'ulot. Nazariy. To'g'ridan-to'g'ri va bevosita boshliqlar. Buyruq berish va uni bajarish tartibi. Harbiycha salomlashish, harbiycha xushmuomalalik va murojaat etish. Harbiy xizmatchilar orasidagi Nizom munosabatlarini buzganlik uchun javobgarlik.

OTISH TAYYORGARLIGI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN O'QUV SOATLARI TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	O'q otar qurollarning vazifasi, tuzilishi, ishlash tamoyili va jangavor xususiyatlari.	2	
2	Quroldan otish asoslari va qoidalari.	2	
3	Joyda turib va harakat paytida qo'zg'almas va paydo bo'luvchi nishonlarga o't ochish.	1	
Jami:		5	

1-mavzu. O'Q OTAR QUROLLARINING VAZIFASI, TUZILISHI, ISHLASH TAMOYILI VA JANGAVOR XUSUSIYATLARI

1-mashg'ulot. Nazariy. Kalashnikov avtomatining vazifasi, konstruktiv va ballistik ko'rsatkichlari, umumiy tuzilishi. Kalashnikov qo'l pulemyoti. Jangovar patronlar. Qurol-yarog' va o'q-dorilar bilan ishlaganda xavfsizlik choralari.

2-mashg'ulot. Amaliy. Avtomatning asosiy qism va mexanizmlari, ularning vazifalari. Kalashnikov avtomatini noto'liq qismlarga ajratish va qayta yig'ish tartibi.

2-mavzu. QUROLDAN OTISH ASOSLARI VA QOIDALARI

1-mashg'ulot. Nazariy. Otish hodisasi va uning davrlari. O'qning boshlang'ich tezligi va otishga ta'siri. Qurolning silkinishi (tepishi) va o'qning uchish burchagi.

2-mashg'ulot. Nazariy. O'q trayektoriyasining hosil bo'lishi. To'g'ri otish. To'silgan, o'q tegmaydigan va tegadigan bo'shliqlar hamda ularning amaliy ahamiyati.

3-mavzu. JOYDA TURIB VA HARAKAT PAYTIDA QO'ZG'ALMAS VA PAYDO BO'LUVCHI NISHONLARGA O'T OCHISH

1-mashg'ulot. Amaliy. Mashg'ulot o'tkazishdagi xavfsizlik choralari. O'qdonni patron bilan to'ldirish. Tayanchni tayyorlash. Tayanchdan yotib otishga tayyorlanish. Otishni amalga oshirish. Otishni to'xtatish. Qurolni o'qsizlantirish. Kichik kalibrli (pnevmatik) miltiqdan otish mashqlarini bajarish shartlarini o'rganish.

AMALIY JISMONIY TAYYORGARLIK

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN AJRATILADIGAN O'QUV SOATLARI TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	To'siqlar yo'lagi (qatori)dan o'tish	3	
	Jami	3	

1-mavzu. TO'SIQLAR YO'LAGI (QATORI)DAN O'TISH

1-mashg'ulot. Amaliy. Yagona to'siqlar yo'lagi bilan tanishish. Alohida to'siqlardan o'tish usullari va ularni yengib o'tishni mashq qilish.

2-mashg'ulot. Amaliy. To'siqlar yo'lagini yengib o'tish mashqini bajarish.

3-mashg'ulot. Amaliy. Umumiy nazorat mashqlarini bajarish.

HARBIY ISH ASOSLARI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN AJRATILADIGAN O'QUV SOATLARI TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	Umumqo'shin jangi asoslari	2	
	Jami	2	

1-mavzu. UMUMQO'SHIN JANGI ASOSLARI

1-mashg'ulot. Nazariy. Jang haqida tushuncha. Zamonaviy umumqo'shin jangining tavsifi va maqsadi. Zamonaviy umumqo'shin jangining asosiy turlari. Askarning jangdagi majburiyatlari va ekipirovkasi.

2-mashg'ulot. Nazariy. Jangovar guruhning tarkibi, qurollanishi va jangovar imkoniyatlari. Jangovar guruhning jangovar tartibi va harakatlanish taktikasi.

FUQARO MUHOFAZASI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN AJRATILADIGAN O'QUV SOATLARI TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	Favqulodda vaziyatlar tushunchasi. O'zbekiston Respublikasi hududida sodir bo'lishi e'htimoli bo'lgan tabiiy xarakterdagi favqulodda vaziyatlar	1	

2	O'zbekiston Respublikasi hududida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan texnogen va tabiiy tushdagi favqulodda vaziyatlarda aholining harakatlari	2	
3	Zamonaviy ommaviy qirg'in qurollari va ulardan aholini himoya qilish	2	
4	Shaxsiy (individual) himoya vositalari, vazifasi, tuzilishi va ulardan foydalanish tartibi	2	
5	Fuqaro muhofazasi himoya inshootlari	1	
6	Evakutsiya tadbirlarida aholini harakat qilish tartibi	1	
7	Sanitariya ishlovi. Kiyim – bosh va buyumlarni zararsizlantirish	1	
Jami		10	

1-mavzu. FAVQULODDA VAZIYATLAR TUSHUNCHASI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDIDA SODIR BO'LISHI E'HTIMOLI BO'LGAN TABIIY XARAKTERDAGI FAVQULODDA VAZIYATLAR

1-mashg'ulot. Nazariy. Favqulodda vaziyatlar tushunchasi. Zilzila ko'chgilar, suv toshqini, sel, qor ko'chishi, kuchli shamollar va boshqalar. Yaqinlashib kelayotgan xavflarning belgilari.

2-mavzu. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDIDA YUZAGA KELISHI MUMKIN BO'LGAN TEXNOGEN VA TABIIY TUSDAGI FAVQULODDA VAZIYATLARDA AHOLINING HARAKATLARI

1-mashg'ulot. Nazariy. Favqulodda yuzga keladigan epidemiologik, epizootik va epifitotik vaziyatlar. Karantin va pandemiya. Yaqinlashib kelayotgan xavfdan darak beruvchi belgilar.

2-mashg'ulot. Nazariy. Texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlar tushunchasi. Ularning yuz berish sabablari.

3-mavzu. ZAMONAVIY OMMAVIY QIRG'IN QUROLLARI VA ULARDAN AHOLINI HIMOYA QILISH

1-mashg'ulot. Nazariy. Yadroviy qurol. Yadroviy zararlanish o'chogi. Termoyadro quroli. Neytron bombasi. Kimyoviy qurol.

2-mashg'ulot. Nazariy. Bakteriyaviy (biologik) qurol. Karantin va observatsiya. Zamonaviy oddiy qirg'in vositalari.

4-mavzu. SHAXSIY (INDIVIDUAL) HIMOYA VOSITALARI, VAZIFASI, TUZILISHI VA ULARDAN FOYDALANISH TARTIBI

1-mashg'ulot. Amaliy. Nafas olish organlarini himoya qiluvchi individual vositalar. Umumqo'shinlar gazniqobi GP-5 va GP-7. Ularning vazifasi, tuzilishi va ulardan foydalanish. Respirator R-2. Changga

qarshi matoli niqob (CHQN-1), paxta-doka bog'lagich va ulardan foydalanish.

2-mashg'ulot. Amaliy. Terini himoya qilish vositalari. Maxsus himoya vositalar-umumqo'shin himoya jamlanmasi (OZK), yengil kostyum (L-1), himoyalovchi – filtrlovchi kiyim (ZFO). Umumqo'shinlar himoya jamlanmasidan **“Yoping'ich”, “Yengli plash”, “Kombinizon”** ko'rinishida foydalanish. L-1 yengil kostyumini kiyish. Terini himoya qilishning qo'lbola vositalaridan foydalanish. Germetizatsiyalash va aralashma shimdirish orqali himoya xususiyatlarini oshirish.

5- mavzu. FUQARO MUHOFAZASI HIMOYA INSHOOTLARI

1-mashg'ulot. Amaliy. Panagoh. Radiatsiyaga qarshi pana joylar. Oddiy pana joylar. Odamlarni pana joylarga joylashtirish.

6-mavzu. EVAKUTSIYA TADBIRLARIDA AHOLINI HARAKAT QILISH TARTIBI

1-mashg'ulot. Nazariy. Evakuatsiya tadbirlarini o'tkazish.

7-mavzu. SANITARIYA ISHLOVI. KIYIM – BOSH VA BUYUMLARNI ZARARSIZLANTIRISH

1-mashg'ulot. Amaliy. Odamlarni sanitariya ishlovidan o'tkazish.

TIBBIY BILIM ASOSLARI

BO'LIM BO'YICHA MAVZULAR NOMI VA ULARNI O'RGANISH UCHUN AJRATILADIGAN O'QUV SOATLARI TAQSIMOTI

No	Mavzular nomi	10-sinf	Izoh
1	SHikastlanganda, baxtsiz hodisa sodir bo'lganda va jarohatlanganda (yaralanganda) birinchi tibbiy yordam ko'rsatish	4	-
Jami		4	-

1-mavzu. SHIKASTLANGANDA, BAXTSIZ HODISA SODIR BO'LGANDA VA JAROHATLANGANDA (YARALANGANDA) BIRINCHI TIBBIY YORDAM KO'RSATISH

1-mashg'ulot. Nazariy. Jarohat (yara) to'g'risida tushuncha, jarohat (yara)larning turlari. Jarohatlanganda (yaralanganda) birinchi tibbiy yordam. Bog'lam va bog'lash uchun materiallar. SHaxsiy bog'lash paketidan foydalanish qoidalari.

2-mashg'ulot. Amaliy. Bosh, ko'krak, qorin, qo'l va oyoqlarga sterilizatsiya qilingan bog'lamlar qo'yish.

3-mashg'ulot. Amaliy. Qon ketish turlari. Qon ketishni vaqtincha to'xtatish usullari. Arteriya qon tomirlarini barmoq bilan bosish nuqtalari. Qo'lbola siquvchi bog'lam va tasma (jgut)dan foydalanish qoidalari.

4-mashg'ulot. Amaliy. Suyak sinishi to'g'risida tushuncha va uning belgilari. Bosh suyagi, yelka, ko'krak qafasi, oyoq va qo'llar singanda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish usullari.